

“ביטחון בה”

מתוך “ליקוטי שמואל”

מלקט ועורך ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

ביטחון בה' – הקשבה למציאות

הרב ראובן לויכטר

יש הסבורים שבטחון מאפשר לאדם לעצום את עיניו וללכת באש ובמים באמונה תמימה בישועת ה'. מנגד, יש הסוברים כי בטחון משמעו השלמה אדישה עם המציאות; הרי הכל נעשה ברצונו ית'. אולם בטחון אינו התעלמות מהמציאות אלא דווקא להפך - הקשבה לקול ה' הנשמע בתוכה.

אנחנו נמצאים עכשיו בתקופה של חוסר ודאות גמור. איש אינו יודע מתי תפסיק הפנדמיה להשתולל ברחבי העולם, או מה תהיינה השלכותיה, וכיצד תשפיע על הכלכלה העולמית, על אורח החיים שלנו ועל בריאותנו. לא משנה להיכן נביט, נמצא את עצמנו בערפל סמיך.

מטבע הדברים, מצב הדברים מאיץ בנו לעסוק בשאלה הנושנה של השתדלות וביטחון מכיוונים רבים ושונים; אבדן הביטחון התעסוקתי מביא אנשים לחפש מבטח ומשען בקב"ה, וההנחיות הבריאותיות השונות גורמות לנו לתהות מהם צעדי ההתמודדות הנכונים עם המגפה – בפרט כאשר הן מתנגשות בערכים אחרים, כמו לימוד תורה או תפילה בציבור.

ננסה להתבונן בסוגיה מורכבת זו מהזווית התורנית שלה עד כמה שניתן, בהבנה של מורכבות הסיטואציה שבה אנו שרויים .

ביטחון: פסיביות או אמונה עיוורת?

אנו מוצאים שתי גישות כלליות בנוגע ליישום מידת הביטחון בעת צרה. האחת, שאם רק נתחזק במידת הביטחון ונשליך יהבנו על השם, תחלוף הבעיה כלא הייתה. הגישה האחרת מסויגת יותר. אמנם אנו בטוחים שהקב"ה מנהיג את העולם ומשגיח עלינו בהשגחה פרטית, אך מאחר שדרכיו נשגבות מאתנו, אין לנו לצפות שהוא ישנה את מהלך הבריאה ויטה את הדברים לכיוון הרצוי לנו. די לנו שנתחזק באמונה ש"כל דעביד רחמנא – לטב עביד", שכן איננו מסוגלים להבין מהו הטוב האמתי ולאן הקב"ה מתכנן להוליך אותנו בסופו של דבר.

בהקשר זה, מפורסמת בעולם המחלוקת בין ר' ישראל סלנטר לחזון אי"ש, האם ניתן להשתמש במידת הביטחון על מנת להשיג רווח מסוים. החזון אי"ש מאריך בדבר ה"טעות הנושנת" ש"נתאזרחה בלב רבים במושג ביטחון" וטוען בתוקף שללא נבואה לא ניתן להיות בטוחים שדברים יקרו בהתאם לציפיותינו, אולם מהנהגתו של ר' ישראל עולה גישה אחרת. למשל, מסופר שר' ישראל טען שהוא בטוח שיהיה לו שעון זהב – וכך היה. כמו כן ידועה גישתם של הסבא מנובהרדוק ותלמידיו, שביטחון מוחלט בה' יכול לפטור את הבוטחים מחובת ההשתדלות. לעומתם, ר' ירוחם ליבוביץ', משגיח ישיבת מיר, התנגד לגישה זו. הוא נדרש לשלם עבור מכתב שהגיע אליו ללא בול, מאחר שהשולח הסתפק בחתימת ראשי התבות "ב"ב" – "בעל ביטחון"; ר' ירוחם סירב להשיב על המכתב, על מנת שהשולח לא יסיק מכך שהוא יכול להסתמך על מידת הביטחון שלו.

שתי הגישות הללו רחוקות זו מזו עד מאוד. אולם, נדמה שהן מובילות אותנו פחות או יותר לאותו המקום. מסקנת שתיהן היא, שהמציאות אינה יכולה ללמד אותנו דבר על רצון הבורא. בגישה הראשונה הסיבה היא שאנו מרוכזים ברצון האישי שלנו ופועלים להשגתו, ובגישה השנייה, הסיבה היא שאנו דוחים את הניסיון להבין משהו מדרכי הקב"ה ומשאירים את ההגה בידינו.

עיון בסוגיה של מידת הביטחון עשוי להעניק לנו מבט אחר על מידת הביטחון; מידת הביטחון ביסודה מביאה אותנו דווקא להתחשב במציאות ולנסות ללמוד ממנה – אך זאת בתנאי שאנו ניגשים אליה בצורה הראויה.

לשם כך עלינו לחזור אל מעמד קריעת ים סוף, בהיותו מושתת כולו על הגילוי הנכון של מידת הביטחון ועל השימוש שניתן לכלל ישראל לעשות במידה זו.

קריעת ים סוף: פרדיגמה לביטחון

ר' חיים מוולוז'ין, בספרו "נפש החיים", מרחיב את הדיבור בנוגע לביטחון שנדרש מישראל על שפת הים:

לכן בעת קריעת ים סוף אמר הוא ית' למשה: "מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו" – ר"ל [רצונו לומר]: דבדידהו תליא מלתא [שבהם תלוי הדבר], שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון, ויסעו הלוך ונסוע אל הים, סמוך לבם לא יירא, מעוצם בטחונם שודאי יקרע לפניהם – אז יגרמו עי"ז [על ידי זה] התעוררות למעלה שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם.

לכאורה, מידת הביטחון המתוארת בנפש החיים מזכירה את האמונה האקטיבית ש"הכל יסתדר כמו שאני רוצה". כלל ישראל ידעו לא רק שהכל לטובה, אלא גם שהם ינצלו, והעובדה שהם נכנסים לתוך המים אינה מעלה ואינה מורידה. יתר על כן: הם ידעו שהקב"ה יבקע עבורם את הים – ועל דעת זאת קפץ נחשון בן עמינדב למים. אולם, עיון מעמיק יותר מגלה תמונה מורכבת.

כידוע, את הפסוק שמצטט בעל נפש החיים מבאר רש"י:

מה תצעק אלי – עלי הדבר תלוי ולא עליך, כמו שנאמר להלן (ישעיה מה, יא) "על בני ועל פועל ידי תצוני".

כלומר, לדברי רש"י, האמירה "מה תצעק אלי" משמעה שבאותה סיטואציה לא היה צורך כלל בהשתדלות: "עלי הדבר תלוי – ולא עליך". הפסוק שרש"י מצטט מישעיה נאמר בלשון תמיהה, כדברי רש"י שם: "תצוני – תמוה הוא, וכי עליכם לצוות על בני? אני כבר בראתי להם הישועה במחשבה שעלתה לפני". אם הנושא העומד על הפרק הוא קיומו של כלל ישראל, הרי שאין צורך אפילו בתפילה; המשא כולו מונח על כתפיו של בורא העולם.

בקריעת ים סוף התגלה לנו אפוא פן מיוחד של מידת הביטחון: קיומו של כלל ישראל איננו תלוי במקרי הטבע ובתנאי המציאות, אלא נוגע ישירות לתכנית של הקב"ה; תכנית שאינה כלולה ואף אינה מתחשבת במהלך הטבעי של העולם; תכנית שאינה מותירה כלל מקום להשתדלות: "עלי הדבר תלוי – ולא עליך".

הרעיון העומד מאחורי האמירה "עלי הדבר תלוי" הוא שכיון שכלל ישראל שייכים לאותה תכנית-על שיש לקב"ה עבור העולם, עניינם הוא למעשה 'העסק הפרטי' של בורא העולם.

כאשר כלל ישראל פנו אל הקב"ה על שפת ים סוף, הם ידעו בוודאות שיינצלו, מאחר שהקב"ה הראה להם שיש לו תכנית עבור העולם, שהם חלק בלתי נפרד ממנה. אולם, "נפש החיים" משלים את התמונה ומוסיף, שבכל זאת היה דבר אחד שנדרש מבני ישראל לעשות: לבטוח בה.

מידת הביטחון, מלמד נפש החיים, היא האמונה בכך שהקב"ה מנהל את העולם לקראת יעד מסוים. היא ההשלמה עם "עלי הדבר תלוי ולא עליך". אולם, החידוש הגדול הוא שכאשר היא אכן נוגעת באותה נקודת עומק של רצונו יתברך, היא יכולה להשיג הרבה יותר מאשר השלמה בלבד עם מה שמתרחש באמונה שהכל מאתו. על שפת ים סוף ראינו שבמצבים מסוימים, בכוחה של מידת הביטחון לשנות לחלוטין את המציאות – גם אם חוקי הטבע יאלצו להתכופף לשם כך. כאשר עם ישראל נכנסו לים, הם לא הסתפקו במחשבה שמה שלא יקרה – הכל מאתו יתברך. הם נכנסו לים בידיעה ברורה מה תהיה התוצאה הסופית: אנחנו ניצל והמצרים לא. הם ידעו שהמציאות תזוז הצדה והים ייבקע.

ביטחון: התאמה לתכנית הכללית של הקב"ה

כפי שאנו רואים בדברי נפש החיים, מידת הביטחון מתחילה בהכרה שלקב"ה יש תכנית עבור העולם, והוא מנהל אותו בהתאם לתכנית זו. אולם המסקנה העולה מן הדברים אינה שעלינו להשאיר את ניהול העולם לקב"ה, באמונה שלא משנה מה יקרה, הכל בסופו של דבר יביא לתכלית המתוקנת. גישה זו מוציאה אותנו מהמשוואה, ואילו על שפת ים סוף התברר שליחס שלנו למציאות יש תפקיד מכריע. עם ישראל לא הסתפק רק במחשבה שלא משנה מה יקרה, בין אם ינצלו ובין אם יתפסו חלילה על ידי המצרים – הכל יהיה בסופו של דבר לטובה. גם לא היה די במחשבה שבסופו של דבר הקב"ה יושיע אותם מן המצרים. על שפת ים סוף קיבלה מידת הביטחון של עם ישראל פרשנות ספציפית: הם ידעו שאם הם רק יכנסו למים בביטחון גמור – הקב"ה יעשה להם נס ויקרע את הים. מידת הביטחון שלהם הייתה מסוגלת לשנות את המציאות בהתאם לצורה שבה כלל ישראל תפס שהמציאות צריכה להיות.

מניין שאבו בני ישראל את האמונה שהקב"ה אכן יקרע להם את הים? האם גם אני, האדם הפרטי, יכול 'לגרום' לקב"ה לסדר את העולם בהתאם לגחמותי האישיות, אם רק אבטח בו די הצורך? האם העולם נמסר לידינו על מנת שנוכל לעצב אותו כפי ראות עינינו?

בעניין זה דרושה זהירות. כלל ישראל היה ראוי שהקב"ה יבקע עבורו את הים, שכן קיומו הוא חלק חיוני ובלתי נפרד מהתכנית הכללית של הקב"ה בבריאה. התהליך של הגאולה היה שיעור שהראה לכלל ישראל שהקב"ה מעוניין להתערב בהיסטוריה על מנת להביא אותם לתכלית שהם נבראו עבורה. הקב"ה הראה להם שהם 'הביזנס הפרטי' שלו, וממילא הם היו יכולים להיות סמוכים ובטוחים שייעשה להם נס.

נקודה זו מתחדדת בהמשך דבריו של "נפש החיים":

וזהו "לסטת ברכבי פרעה דמיתוך רעיתי". ר"ל – כמו בסוסי פרעה, שהיה היפך מנהגו של עולם, שהרוכב מנהיג לסוס, ובפרעה וחילו הסוס הנהיג את רוכבו, כמשרז"ל – כן דמיתוך והמשלתוך רעיתי ע"ז [על זה] האופן ממש, שאף שאני רוכב ערבות – עכ"ז [עם כל זה] כביכול את מנהיג אותי ע"י מעשיך, שעניין התחברותי כביכול להעולמות הוא רק כפי ענין התעוררות מעשיך לאן נוטים.

במבט ראשוני, הקבלתה של מערכת היחסים של הקב"ה ושל עם ישראל לקשר שבין רוכב לסוס היא משונה. אנו רגילים לומר שהיחס שבין עם ישראל לקב"ה הוא יחס של "פנים אל פנים", כצורתם האידאלית של הכרובים; אנחנו פונים אל הקב"ה בכך שאנו מקיימים רצונו, והוא פונה אלינו ומיטיב לנו. קשה לתאר מערכת יחסים רחוקה יותר מהאופן האמור ממערכת היחסים שבין רוכב לסוס.

אלא שהיא הנותנת: עבודת הביטחון שונה במהותה מהעבודה המקובלת של תורה ומצוות. ביטחון בקב"ה אין פירושו שאנו פונים אליו דרך מעשינו הטובים, ובתמורה הוא פונה אלינו ומושיע אותנו. במידת הביטחון – ממש כמו אצל הסוס והרוכב – אנחנו והקב"ה כביכול מביטים לאותו כיוון. גם אנחנו וגם הוא ממוקדים באותה מטרה, שכן אנו

רואים את עצמנו אמצעי להוביל את הבריאה אל המקום שבורא העולם מכון אותה אליו – כשם שהסוס מכון להוביל את הרוכב אל היעד הרצוי לו. מידת הביטחון היא היכולת שלנו להשתלב בתוך התכנית הכללית הגדולה של בורא העולם.

נקודה זו מבדילה את מידת הביטחון מכל עיסוק אחר בזכויות. יש לנו יכולת להינצל באמצעות מידת הביטחון, לא משום שההישענות על הקב"ה מוסיפה למאזן הזכויות שלנו וגורמת לו להושיע אותנו מכוחן. יתכן שניתן להינצל גם בדרך זו, אך מהלך זה אינו עניינה של מידת הביטחון.

מידת הביטחון מובילה אותנו לראות את העולם כביכול מהצד של בורא העולם – כפי שהסוס רואה את היעד בעיניו של הרוכב. בקריעת ים סוף התגלה שכאשר אנו מכוונים להגשים את המטרה של הקב"ה, הרי שלדעה שלנו יש משקל בנושא, והוא יכול אף לשנות סדרי בראשית מכח הביטחון שלנו בו. אמנם אדם פרטי אינו יכול לפנות אל הקב"ה, להצהיר שהוא חלק מ'הביזנס הפרטי' שלו ולבקש ממנו שיציל אותו משום כך. הסיבה לכך פשוטה: אין לאיש מושג איזה חלק ייעד לו הקב"ה באותה תכנית. יתכן שהקב"ה רוצה להצמיד אותו דווקא במסלול הפוך מזה שהוא מעוניין בו. בסופו של דבר, אם מדובר בביזנס הפרטי של בורא העולם, הוא רשאי לעשות בו כרצונו, ואין לנו כמעט שום יכולת להתערב בדרכי ההשגחה העליונה.

הדבר שונה בתכלית כאשר מדובר בכלל ישראל. המושג: "כלל ישראל" הוא יצירה ייחודית, שמאחוריה תכנית סדורה בעלת תכלית ברורה: להביא לגילוי יחודו יתברך בעולם. במהלך יציאת מצרים, הקב"ה למעשה יצר את עם ישראל, אך זאת אחר שגילה שיש לו יעוד מיוחד עבורו. אותו גילוי הגיע לשיא בשביעי של פסח, כאשר בני ישראל ניצבו חסרי אונים על שפת הים. באותה נקודת זמן התגלה שהקב"ה אכן מעוניין להוציא את אותה תכנית לפועל; שעם ישראל הוא חלק בלתי נפרד מאותה תכנית; ושכל סדרי בראשית טפלים לאותה תכנית – ובעת הצורך אף מתבטלים מחמתה.

המשולש הזה, המורכב מהתכנית של בורא העולם, כלל ישראל וההכרה שהקב"ה מעוניין להתגלות בעולם ולהוציא תכנית זו אל הפועל, הכרחי על מנת שייוצר הבסיס הנכון

למידת הביטחון. רק מכוח שילוב זה היה ניתן להגיע למצב שהקב"ה מכריז: "עלי הדבר תלוי!" כעת היה ברור מעל לכל ספק שהקב"ה בכבודו ובעצמו יתערב על מנת שהעולם יצעד בהתאם לתכנית שהוא התווה עבורו, משום כך לא יתכן שהוא יפקיר את עמו.

להתחשב במציאות

אין כוונת הדברים שמידת הביטחון איננה נוגעת לאנשים פרטיים כלל, אלא שביחס לפרט מקבלת מידת הביטחון אופי אחר.

בדרכו של עולם, אנשים נאחזים במידת הביטחון כאשר דבר מה משבש להם את החיים. הם סבורים שאם רק יעצמו עיניים ויתאזרו במנות גדושות של ביטחון, אותו מכשול מטריד ייעלם מחייהם. ביטחון נתפס דרך לגרום לקב"ה – באמצעות ריבוי זכויות והתחזקות באמונה – לעשות את רצוננו ולהתאים את המציאות לצרכינו. אנחנו פונים אל הקב"ה ומשליכים עליו את יהבנו, ומצפים שהוא יענה לפנייתנו ואכן יפתור את הבעיות ויסיר את המכשולים מעל דרכנו.

למען האמת, גישה זו עומדת בניגוד גמור למידת הביטחון. מידת הביטחון מתחילה בהכרה שאיני עומד אך ורק ברשות עצמי, ושהחיים שלי הם חלק ממשהו גדול יותר. בתור יהודי, תמיד אהיה חלק בלתי נפרד מכלל ישראל, ועלי לתפוס את החיים שלי בהקשר רחב הרבה יותר ממה שאוכל להעלות על הדעת, שכן הם חלק מתכנית שהתווה הקב"ה עבור העולם.

לכל יהודי ויהודי יש תפקיד מיוחד שהקב"ה הויעיד בשבילו – החלק שהוא צריך למלא בתוך אותה תכנית-על גדולה שיש לקב"ה עבור הבריאה. לכל אחד ואחד קיים מסלול פרטי שהוא צריך לעבור בדרך להגשמת יעוד זה. עבודת ה' יכולה להתקיים גם במקומות הבלתי צפויים, במקומות שלא היינו מעלים על דעתנו שמהו טוב יכול לצמוח מהם. הבנה זו צריכה להנחות כל יהודי כאשר הוא נאלץ להתמודד עם קשיים ואתגרים.

מידת הביטחון אינה דורשת מהאדם לעצום את עיניו, אלא אדרבה, להביט אל המציאות נכוחה ולהבין שהקב"ה מוביל אותו דרך האירועים המתרגשים עליו. האתגרים שעמם הוא

מתמודד אינם נוגעים רק לחייו הפרטיים, הם חלק מתכנית גדולה שנוגעת לעולם כולו. כל עוד האדם תופס את עצמו ישות פרטית העומדת ברשות עצמה, הוא רואה במציאות החיצונית מכשול. אם הוא אדם שאינו מאמין, הוא ינסה להתגבר על ה'מכשולים' שמציבים בפניו הכוחות ה'עיוורים' של הטבע. או, גם אם הוא אדם מאמין, אם הוא מרוכז בעצמו, הרי שהוא יתעלם מהמציאות – אם בצורה אקטיבית, כמאמין הרץ אל האש, אם בצורה פסיבית, בכניעה לגורלו.

מידת הביטחון מתחילה בכך שאנו מכניסים את עצמנו לתוך אותה מערכת גדולה וכללית. מתוך כך אנו יודעים שגם לדעה שלנו יש משקל. אמנם, אין אנו נמצאים בדרגה המאפשרת לנו לשנות סדרי בראשית, אך הידיעה הזו עוזרת לנו לנסות ולהקשיב למה שהמציאות אומרת לנו. בדרך זו לא יהיו מקרי החיים מכשול עבורנו – אלא קריאה. אנו מבינים שהקב"ה עשוי לקרוא לנו לשנות את דרכנו באמצעות האירועים המתרגשים עלינו, ומתוך ההבנה הזו עלינו לנסות להתמודד עם המציאות.

להביט אל המציאות נכוחה

כאשר אנשים נקלעים לסיטואציה מאתגרת, הם בוחרים באחד מהמסלולים הבאים: בעלי יראת חטא מנסים לחקור מה היה החטא שהביא עליהם את הצרה, על מנת לתקן אותו ולהחזיר את המצב לקדמותו; אחרים עשויים לחשוב שלא חטאו, ולסרב להשלים עם המצב – הם ימשיכו 'עסקים כרגיל', במחשבה שכל שנדרש מהם הוא לעשות את אותם הדברים שעשו עד כה, רק שעכשיו עליהם לחרוק שניים ולהתאמץ יותר על מנת להשיג את שלהם.

שתי הגישות הללו מנוגדות ליסוד הבסיסי של מידת הביטחון. מידת הביטחון צריכה להביא אותנו להכרה שהחיים האישיים שלנו הם חלק בלתי נפרד מהתכנית הגדולה של הקב"ה, ושכל מה שקורה לנו אינו קורה בכדי. כל מצב הוא למעשה לכתחילה. הקב"ה הוא שהניח אותנו במקום שבו אנחנו נמצאים, והוא עשה זאת לטובתנו – על מנת לגדל אותנו ולאפשר לנו למלא את החלק שלנו בתכנית הגדולה. מידת הביטחון מאפשרת לנו

לדעת בוודאות שניתן להתמודד עם המציאות, לגדול מתוכה ולהוציא מאתנו דברים שלא ידענו שקיימים בנו.

על מנת להתמודד נכון עם מציאות חיינו, עלינו להסתכל על החיים שלנו בהקשר הרחב שלהם, כחלק מן התכנית של בורא העולם, ולא דרך הפריזמה הצרה של הצרכים והמאווים האישיים שלנו. העובדה שאנחנו רוצים דבר מה מסוים אינה מחייבת את בורא העולם, והתכנית שהכנו לעצמנו בנוגע לעבודת השם אינה בהכרח התכנית שהכין לנו בורא העולם. הקב"ה לא התחייב לתת לנו משרה תורנית בישיבה מסוימת באזור מגורינו בשעות הנוחות לנו; הוא עשוי להחליט שהוא רוצה אותנו דווקא במקום אחר, שם נוכל לתרום יותר לכלל ישראל ולעולם כולו.

השתדלות בביטחון

אלא שכאן מגיע הצד השני של המטבע: העובדה שאנחנו מכניסים את עצמנו לאותה מערכת כללית של רצון בורא העולם, אין פירושה שעלינו לבטל את דעתנו מכל וכל ולכופף את הראש. על שפת ים סוף התגלה שכלל ישראל אינו רק חלק מהתכנית הגדולה של בורא העולם, אלא שיש לו גם 'אמירה' בנושא; הסוס מנהיג את הרוכב, והוא יכול להביע דעה לגבי המסלול.

כאשר בני ישראל עמדו על שפת הים, הם ידעו בדיוק מה צריך לקרות. יתר על כן: הם ידעו גם כיצד זה יקרה. הם ידעו שהים ייבקע לשניים – וכמו שמבואר במשל שהביא "נפש החיים", על שפת הים הנהיג כביכול ה"סוס", הוא עם ישראל, את ה"רוכב", הלא הוא הקב"ה. אולם על מנת להגיע לכך, יש לדעת שהסוגיה כאן אינה החיים הפרטיים שלנו, אלא התכנית של הקב"ה עבור הבריאה, ושלהגשמתה אנו חותרים. הסוס והרוכב מביטים אל אותו הכיוון; אנחנו והקב"ה נמצאים באותו הצד.

ברמה המעשית פירוש הדבר הוא שמצד אחד, איננו יכולים להחליט שאירוע מסוים הוא טעות, גם אם לנו נראה שצריך להיות אחרת. ההבנה שאנו חלק מהתכנית של בורא העולם מחייבת אותנו לקבל את המציאות כפי שהיא. מצד שני, בתור חלק מכלל ישראל יש לנו אמירה – אנחנו מסוגלים לגדול ולהתעלות בכלים שלנו מתוך מקרי החיים.

זוהי התשובה לטוענים שכאשר יארע להם דבר מה הם אינם צריכים לנסות ללמוד מה רוצה מהם הבורא, שכן בלאו הכי נסתרות דרכיו. החידוש בהיותנו חלק מכלל ישראל הוא שיש לנו הזכות להביע דעה ולנסות להבין מה מבקש מאתנו בורא העולם. עם זאת, הדבר מותנה ביכולת שלנו להביט על הדברים מהזווית שלו, ולא מהזווית האישית שלנו.

כיצד ניתן להרגיש חלק מתכנית גדולה

הניסיון לראות את עצמנו חלק מהכלל עלול להיתפס תלוש מן המציאות. בסופו של דבר, יטען הטוען, כל אדם טרוד בענייניו האישיים, לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר. הדרישה לחשוב על עצמנו תדיר בתור חלק מתכנית גדולה יותר עשויה להיות רעיון יפה, אך חסר משמעות מעשית. עם כל הצדק שבטענה זו, שעה זו מראה לנו בחוש כי איננו יכולים לראות את עצמנו יחידים בלבד. היום יותר מתמיד נוכל לראות שיש לנו תפקיד אישי מכוח היותנו חלק מהכלל.

האירוע שאתו אנו מתמודדים היום הוא כללי הרבה יותר מסך הקשיים שחוה כל אדם יחיד. נגיף הקורונה אינו בעיה של אדם מסוים או אפילו של אומה מסוימת. הוא בעיה כלל עולמית. הוא חלק מתכנית של בורא העולם, הכוללת לא רק את עם ישראל, אלא את העולם כולו – ומכניסה למעשה את כולנו לכפיפה אחת. בפעם הראשונה בהיסטוריה כל העולם נמצא באותה סירה. כל מי שחשב שהוא יוכל למנוע את הנגף מלבוא אל ביתו, התבדה. לצד זאת, הסיכויים לצלוח את הסערה תלויים בהתנהגות של כל יחיד ויחיד. החובה הבסיסית של "וחי בהם" מחייבת אותנו לפרוש איש-איש לביתו, ולהשתדל ככל הניתן לשמור על מרחק זה מזה.

יש דבר-מה אבסורדי בעובדה שעלינו להיות לבדנו על מנת לשמור על החברה כולה. גם אם אינך נמצא במה שמכונה "קבוצת סיכון", מצופה ממך לנהוג באחריות כלפי העולם כולו. כל אחד מבין שאין מדובר רק בשכניו או בקרובי משפחתו; הנושא כאן הוא לא פחות מגלובלי, וכך גם צריך להתייחס אליו.

לאחרונה אני מקבל פניות רבות מידידים המתגוררים בארה"ב, שם המילה קטסטרופה מחוירה בהשוואה למתרחש. הדבר היחיד שאני מסוגל להגיד להם על מנת לחזק אותם

מבוסס על הנקודה הזו: עלינו להבין שמה שמתגלה לנגד עינינו בימים אלו נוגע לתכנית הכללית של בורא העולם – ולתכניות אלו יש כללי משחק אחרים. הנושא כאן אינו מאזן הזכויות-חובות האישי שלי, אלא משהו הרבה יותר גדול, ואנחנו, בצורה הפשוטה ביותר, חלק מאותה תכנית – בין אם נרצה ובין אם לאו.

אין לנו שמץ של מושג באיזו צורה עתידיים הדברים להתפתח; איננו יודעים לאן חותר רצונו של הקב"ה – אך אנחנו יכולים לראות שמה שקורה הוא חלק בלתי נפרד מתכנית זו. כמובן, לראות את התכנית של הקב"ה מתממשת אינו בהכרח מחזה נעים; זה עשוי להיות מפחיד, אפילו טראגי – אבל ברור לכל שמהו מתגלה כאן, ושיש לכל אחד ואחד מאתנו תפקיד משמעותי בו.

דוגמא להיותנו חלק מכלל היא תפילה בציבור, שלצערנו בשעה זו אינה מתאפשרת כל כך. מי מאתנו לא התפלל אי פעם במניין מצומצם והמתין זמן רב למתפלל אחד או שניים שהאריכו בצורה חריגה? פעמים רבות מתברר שאותם מתפללים אינם מעוניינים במניין שבו התפילה ארוכה; הם רוצים מניין זריז המסתיים בשעה סבירה. עם זאת, הם אינם סבורים שהעובדה שהם חלק מאותו מניין מחייבת גם אותם במשהו; שתפילה במניין אינה רק דרך להשתמש בציבור על מנת שהתפילה האישית שלי תהיה משובחת יותר, אלא גם צורה של עבודת השם דרך מחויבות והשתייכות לכלל. תפילה בציבור צריכה להיות כמשמעה: תפילתו של הציבור, ולא תפילתם של יחידים רבים ה'תופסים טרמפ' זה על זה.

כך צריך האדם להתנהל בכל אורחות חייו. על היחיד לוודא שהפעילות האישית שלו עולה בקנה אחד עם צרכי הכלל, ולא להשתמש במרחב הכללי לצרכיו הפרטיים.

ביטחון במציאות ימינו

מטבעם של דברים, קיום המצוות נעשה דרך הפריזמה הפרטית של כל אחד ואחד. אנחנו נוטים להסתכל על הלכה כעל רשימה של דרישות שעלינו למלא בהצלחה על מנת שלא יוטל בנו רבב. הדבר גורם לנו להתמקד בעצמנו – לעתים אולי קצת יתר על המידה. המציאות העכשווית דורשת מאתנו להעתיק את מרכז הכובד למקום אחר. כאשר העולם

כולו נתון במגפה קל להבין שעבודת השם הפרטית שלנו איננה הנושא – אלא ההשתלבות שלה עם עבודת כלל הציבור, מתוך מחשבה על התמונה הגדולה.

למותר לציין שאופן כזה של עבודת השם אינו בא על חשבון ההקפדה על דקדוק הלכה, אך נדרש כאן שינוי בגישה שלנו בנוגע לעבודת השם.

אכן, גם כעת מוטל על כל יחיד ויחיד לעשות את חובתו ולעבוד את השם בכוחות ובכלים הפרטיים שלו – אך הנכון הוא לתפוס את עבודת השם האישית שלנו בתור חלק ממהו רחב הרבה יותר; חלק מעבודת השם הכללית של עם ישראל, וחלק מהגשמת התכנית שיש לקב"ה עבור העולם כולו.

כיום, כאשר כל אחד ואחד נאלץ להסתגר בביתו על מנת להציל את האנושות כולה, קל יותר להבחין שלהיות חלק מהכלל אינו בא על חשבון העבודה ועל חשבון האחריות המוטלות על כל יחיד ויחיד. אנחנו נמצאים בסיטואציה ייחודית, המוציאה אותנו בעל כורחנו מד' האמות הפרטיות שלנו, ומכריחה אותנו לראות את עצמנו חלק מהכלל – דווקא על ידי הישארותנו בד' האמות הפרטיות שלנו, בהתנתקות מהסביבה.

הגישה הזו היא הבסיס לביטחון אמתי. כאשר אנחנו רואים בעבודת השם שלנו דבר מה רחב הרבה יותר מההישגים הרוחניים האישיים שלנו, קל הרבה יותר להבין שלקב"ה יש תכנית פרטית מיוחדת עבורנו, ושם הוא הניח אותנו בסיטואציה מסוימת, הוא מעוניין שנעשה עם זה משהו.

כאמור לעיל, פעמים רבות הגישה שלנו הפוכה. אנחנו מאמצים את מידת הביטחון במחשבה שהיא תעזור שהקב"ה יתאים את החיים לצרכינו. בכך אנו שוכחים את העיקר – שהנושא המרכזי בעבודת הביטחון אינו המצב הפרטי שלנו, אלא התכנית הכללית של הקב"ה עבור העולם. העניין אינו שיהיה לנו נח ושהחיים שלנו יסתדרו כרצוננו, אלא שהם יתפסו את המקום הנכון בתוך אותה תכנית כללית שהכין עבורנו הקב"ה.

עיסוק עצמי זה הוא ההיפך הגמור מביטחון בה'. אם אני מבין שעבודת ה' איננה עסק פרטי שלי, אלא חלק מתכנית רחבה, אני מסוגל גם להבין שיתכן שהקב"ה רוצה ממני

משהו אחר, ולא מה שאני הייתי סבור שהוא רוצה. הוא שדאג לשנות את המסלול הנוח שבחרתי לעבוד אותו בו, והוא שהביא אותי למקום שבו אני נמצא, על מנת שאוכל לעשות מה שהוא באמת מעוניין שאעשה עבורו ועבור העולם.

ההבנה הזו פירושה ביטחון. אם לקב"ה יש תכנית עבורי, והוא אינו מעוניין לוותר לי עליה, בהכרח משהו טוב יכול לצאת מכך – גם אם אינני מבין עדיין מהו בדיוק.

לכל אחד מאתנו טוהה הקב"ה תכנית אישית – אבל הצעד הראשון בדרך להגשמתה הוא להיות חלק מהתכנית הכללית של בורא העולם. אם אנחנו מנסים להביט לאותו כיוון שהוא יתברך מביט אליו, נוכל להיות בטוחים שגם נגיע בסופו של דבר ליעד הנכון.